

3.3.2017

EOAK/371/2017

Sosiaali- ja terveysministeriö

PL 33
00023 VALTIONEUVOSTO

LUONNOS HALLITUKSEN ESITYKSEKSI SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON ASIAKASTIETOJEN SÄHKÖISESTÄ KÄSITTELYSTÄ

Sosiaali- ja terveysministeriö on pyytänyt lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä.

Hallituksen esityksen luonnoksessa ehdotetaan valtakunnallisten tietojärjestelmäpalvelujen sisällön laajentamista siten, että näihin palveluihin voitaisiin tallentaa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasasiakirjojen lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämiseen, ohjaukseen, valvontaan, toiminnan arviointiin, kehittämiseen ja tiedonhallintaan liittyviä tietoja tai asiakirjoja sekä asiakkaan itsensä tuottamia ns. hyvinvointitietoja.

Esitän lausuntonani seuraavan.

Lain tarkoituksena olisi edistää ja mahdollistaa sosiaali- ja terveydenhuollon tuottamien asiakastietojen ja asiakkaan itsensä tuottamien hyvinvointitietojen tietoturvallista käsittelyä, valvontaa ja hyödyntämistä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen järjestämiseksi, tuottamiseksi ja kehittämiseksi sekä asiakkaan tiedonsaanti mahdollisuuksien edistämiseksi.

Salassa pidettävän asiakastiedon luovutuksesta rekisterien sisällä huolehdittaisiin käyttöoikeuksilla. Asiakkaalla olisi mahdollisuus kieltää tietojensa käyttäminen vain silloin, kun kysymys on tiedon luovuttamisesta rekisterien välillä. Kielto-oikeutta ei olisi saman rekisterin sisällä tapahtuvan tiedon siirron osalta.

Lakiehdotus koskee sosiaalihuollon asiakkaan ja potilaan salassa pidettäviä tietoja ja siten perustuslain turvaamaa yksityisyyden suojaa. Tämän vuoksi lain säännösten tulee olla selkeitä. Säännöksistä tulee ilmetä täsmällisesti ja tarkkarajaisesti viranomaisen tai muun palvelun antajan (palvelunjärjestäjän) oikeudet ja velvollisuudet.

Lakiin tulee kirjata myös säännökset asiakkaan oikeuksien toteuttamiseksi ja oikeuksiin pääsemiseksi.

Lakiehdotusluonnoksen yksityiskohtaiset perustelut eivät ole riittävän selkeitä. Ehdotettujen säännösten perustelut tulee laatia riittävän yksityiskohtaisiksi ja selviksi siten, etteivät ne poikkea esitetyistä säännöksistä. Luonnoksen yksityiskohtaiset perustelut ovat mielestäni jossain määrin ylimalkaisia ja osin puutteellisesti laadittuja. Yksityiskohtaisten perustelujen selkeyttä ja informatiivisuutta tulee parantaa.

Pidän tarpeellisena, että esimerkiksi *esityksen 3 §:n* yksityiskohtaisissa perusteluissa selvitetään riittävän täsmällisesti, mitä laissa tarkoitetuilla määrittelyillä tarkoitetaan ja mikä on niiden sisältö.

Esityksen 16 §:ssä säädettäisiin asiakas- ja hyvinvointitietojen käsittelyn perusteista. Säännöksen mukaan asiakastietojen käsittelyn perusteena on oltava asiakas- tai potilaslain mukainen asiakas- tai hoitosuhde tai muu lakiin perustuva oikeus. Asiakkaan *hoitoon, tutkimukseen tai palvelun suunnittelemiseen, järjestämiseen tai tuottamiseen osallistuvalla henkilöstöllä* on oikeus säännöksen mukaan käsitellä välttämättömiä asiakastietoja työtehtäviensä edellyttämässä laajuudessa. Säännökseen sisältämään luetteloon voitaisiin vielä lisätä selvyyden vuoksi *"toimeenpano"*, koska myös esimerkiksi päätöksen täytäntöönpano edellyttää usein ainakin sosiaalihuollossa salassa pidettävän tiedon luovuttamista (käsittelyä).

Esityksen 18 §:ssä on säädetty asiakkaan informoinnista ja 20 §:ssä asiakkaan oikeudesta kieltää asiakastietojensa luovuttaminen ja niiden käsittely. Säännös on tärkeä asiakkaan oikeuksien toteutumisen kannalta. Sen vuoksi sitä tulisi täsmentää siten, että säännöksestä ilmenee, mitkä tiedot asiakkaalle tulee antaa. Säännöksestä tulisi ilmetä, mitä tietoa asiakkaalle on annettava asiakastietojen luovuttamista koskevan kiellon alasta ja merkityksestä.

Esityksen 20 §:n 2 momentin mukaan huoltajalla ei olisi oikeutta kieltää alaikäisen huollettavansa asiakastietojen luovuttamista 1 momentissa mainituissa tilanteissa. Mainitusta säännöksestä tai yksityiskohtaisista perusteluista ei ilmene, miksi huoltajan kielto-oikeus on rajattu säännöksen soveltamisen ulkopuolelle.

Mainitun säännöksen 4 momentin mukaan sosiaalipalveluja annettaessa ei voida käsitellä voimassa olevan kiellon kohteena olevia asiakastietoja, jollei kieltoa ole peruttu tai asiakaslain 17 - 21 §:ssä ei ole toisin säädetty. Mainitussa säännöksen momentissa tulisi viitata myös julkisuuslain 26 §:n 3 momenttiin jossa on säädetty salassa pidettävän tiedon antamisesta viranomaisen toimeksiannosta tai sen lukuun

toimivalle. Sosiaalihuollon asiakaslain 17 §:n 2 momentin säännös koskee eri tilanteita kuin mitä julkisuuslain 26 §:n 3 momentissa on säädetty.

Esityksen 22 §:ssä on säädetty sähköisestä asioinnista toisen puolesta. Säännöksen mukaan huoltajalla on oikeus käsitellä huollettavasta talletettuja tietoja, ellei alaikäisen lapsen potilaslaissa ja asiakaslaissa säädetystä kielto-oikeudesta muuta johdu. Esityksen säännöksissä ei ole käsitelty millä tavoin lapsen kielto-oikeus tulisi kirjata valtakunnalliseen tietojärjestelmäpalveluun. Säännöksessä ei ole otettu myöskään kantaa siihen, miten tulee suhtautua lapsen vanhempaan, jolle käräjäoikeus on määrännyt laajaan tai rajoitetumman tiedonsaantioikeuden lapsensa asioista. Yksityiskohtaisissa perusteluissa esitetty on tältä osin jossain määrin harhaanjohtavaa.

Esityksen 24 §:ssä on asiakastietojen luovuttamisesta asiakasrekisteristä. Säännöksen mukaan salassa pidettäviä tietoja saa luovuttaa rekisterinpitäjältä toiselle rekisterinpitäjälle asiakkaan informoinnin jälkeen, ellei potilaslain tai asiakaslain säännöksessä viitatuista pykälistä muuta johdu. Säännöksessä on lähdetty siis siitä, että asiakaslain ja potilaslain säännökset antaisivat mahdollisuuden tiedon luovuttamiseen ilman potilaan tai asiakkaan suostumusta. Lähtökohtaisesti, jollei kysymys ole kiiretilanteesta asiakkaan suostumus tai ainakin mielipide on ennen tietojen luovuttamista yleensä selvitettävä. Asiakaslain säännökset sinänsä antavat oikeuden luovuttaa tiedon vastoin asiakkaan kieltoakin.

Totean vielä tässä yhteydessä, että salassa pidettävien asiakastietojen luovuttaminen ei ole mahdollista, mikäli asiakas on kieltänyt tietojensa luovuttamisen, ellei muusta lain säädännöstä muuta johdu. Säännöksessä voisi tämän takia olla viittaus myös esityksen 20 §:ään. Totean vielä, että säännöksessä on viitattu potilaslain 13 §:n 3 momenttiin kokonaisuudessaan, mutta yksityiskohtaisissa perusteluissa 13 §:n 3 momentin 3 kohtaan.

Esityksen 26 §:ssä on säädetty asiakkaan tiedonsaantioikeudesta tietojensa käsittelystä. Säännöksen 2 momentin mukaan asiakkaalla olisi oikeus saada asiakastietojensa käsittelyyn liittyvien oikeuksiensa selvittämistä tai toteuttamista varten palvelun antajalta kirjallisesta pyynnöstä kohtuullisessa ajassa tai kahden kuukauden kuluessa säännöksessä tarkoitettuja tietoja. Epäselväksi jää mitä tarkoitetaan ilmauksilla ”kohtuullisessa ajassa” tai ”kahden kuukauden kuluessa”. Ilmaisut voitaisiin ymmärtää siten, että asiakkaan esittämä tietopyyntö voitaisiin ratkaista myöhemminkin kuin kahden kuukauden sisällä. Tämän takia säännös voitaisiin kirjoittaa esimerkiksi siten, että tieto on annettava viimeistään kahden kuukauden kuluessa tietopyynnön esittämisestä.

Säännöksen 3 momentin mukaan asiakkaalla ei olisi oikeutta säännöksessä tarkoitetuissa tilanteissa saada lokitietoja. Mainitusta säännöksestä tai esityksen muista säännöksistä ei ilmene millä tavoin asiakas saa oikeutensa turvattua mahdollisessa erimielisyystilantees-

sa. Säännöksestä ei myöskään ilmene, minkälainen kieltopäätös asiasta tehdään ja miten siitä valitetaan. Esityksen säännöksiä tulisi välttämättä näillä asiakkaan oikeusturvaa toteuttavilla säännöksillä täydentää.

Mainitun säännöksen mukaan asiakas ei saisi käyttää tai luovuttaa saamiaan lokitietoja edelleen "muuhun tarkoitukseen". Säännöksestä tai yksityiskohtaisista perusteluista ei tarkemmin ilmene, mitä ilmaisulla tarkoitetaan. Ilmeisesti ilmauksella "muuhun tarkoitukseen" viitataan säännöksen 2 momentin sääntelyyn jossa on todettu, että asiakkaalla on oikeus saada asiakastietojensa käsittelyyn liittyvien *oikeuksiansa selvittämistä tai toteuttamista* varten säännöksessä tarkoitettuja tietoja. Esitystä tulisi korjata ja selventää tältä osin.

Säännöksen 5 momentin mukaan Kansaneläkelaitoksen olisi annettava asiakkaalle pyynnöstä selvitys tietojen käytön tai luovuttamisen perusteista. Säännöksessä ei ole määräyksiä siitä missä ajassa Kansaneläkelaitoksen tulisi antaa mainittu selvitys. Säännöstä tulisi tältä osin täydentää.

Esityksen 41 §:ssä on säädetty tietojärjestelmän valvonnasta ja tarkastuksista. Säännöksen 2 momentissa on viittaus hallintolain 39 §:ään tarkastuksen toteuttamiseksi. Hallintolain esitöiden mukaan (HE 72/2002 vp s.93) hallintolain 39 § koskee "ainoastaan sellaista viranomaisen toimivaltaan muun lainsäädännön nojalla kuuluvaa tarkastusta, jonka suorittaminen on tarpeen tietyn hallintoasian selvittämiseksi tai päätöksen edellytysten toteutumiseksi. Viranomaisen toimivaltaan kuuluvat valvontatyyppiset tarkastukset jäisivät vastaisuudessaakin muun lainsäädännön varaan." Hallintolain 39 §:n soveltuvuutta nyt kyseessä olevaan tarkastustoimintaan tulisi edellä sanotuista syistä harkita uudelleen.

Sähköisestä lääkemääräyksestä annetun lain muuttamisesta tehdyn esityksen 16 §:ssä on säädetty potilaan tiedonsaantioikeudesta. Säännöksen 3 momentissa on säädetty lokitietojen antamisesta ja tilanteesta, jossa lokitietoja kieltäydytään antamasta. Mainitusta laista puuttuvat asiakkaan oikeussuojakeinot erimielisyystilanteessa. Tältä osin säännöstä tulee täydentää.

Pidän myös tärkeänä, että sosiaalihuollon asiakaslakiin tehtäisiin selvyyden vuoksi samanlainen viittaussäännös, mitä potilaslain 13 a §:n esitykseen on tehty.

Apulaisoikeusasiamies

Maija Sakslin

Esittelijäneuvos

Tapio Rätty